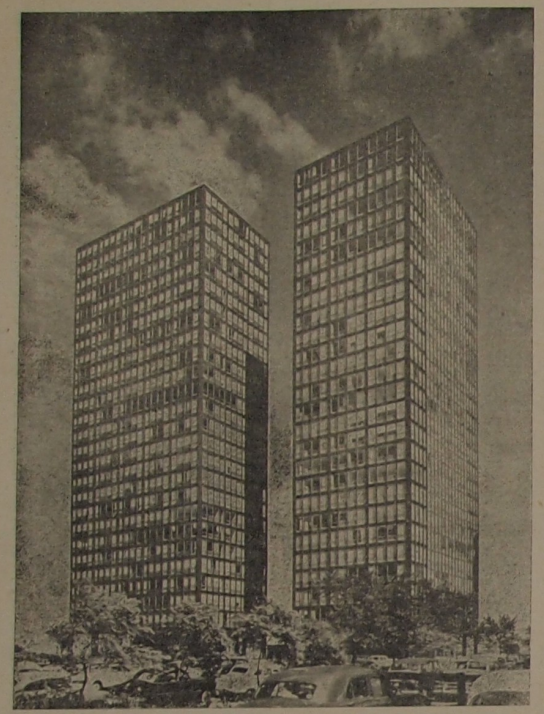

Mies van der Rohe: Stambene zgrade »Lake shore Drive« u Chicagu. Metalna konstrukcija, fasade isključivo od stakla

LUDWIG MIES VAN DER ROHE

MISLI O ARHITEKTURI

Arhitektura i forma, aforizmi

MI odbijamo svaki estetski sistem, svaki formalizam. Arhitektura je zahtjev jedne epohe prenesen u prostor: životan, promjenljiv i nov.

Ni prošlosti, ni budućnosti, već jedino sadašnjosti može da se dade oblik.

Samo građevine ove vrste bit će kreativne.

Treba kreirati oblike iz same prirode našeg rada, sredstvima našeg vremena.
Ovo je naša zadaća

Ne priznajemo probleme »čiste forme«; priznajemo samo probleme konstrukcije.

Forma nije svrha našeg rada, ona je samo njegov rezultat.

Forma sama za sebe ne postoji.

Forma kao svrha znači formalizam; mi ga odbacujemo. (1927)

Naš je osnovni zadatak osloboditi iskustvo konstruiranja od kontrole estetskih špekulanata i vratiti je onome, što bi ona trebala isključivo biti: konstrukciji.
Pismo o obliku arhitekture

Dragi dr. Riezlere,

Moj napad nije upravljen protiv forme, već protiv forme kao svrhe samoj sebi.

To činim iz jednog jedinog razloga: svoga iskustva.

Forma kao svrha samoj sebi neizbježno zapada u puki formalizam.

To je napor usmjeren samo na spoljašnjost. Ali samo ono, što ima svoj unutrašnji život, može da živi i izvana.

Samo ono, što ima intenzitet života, može da ima intenzitet forme.

Svako »kako« zasniva se na jedno »šta«.

Neforma nije gora od onoga što ima previše forme.

Prvo je ništa, drugo puka prividnost.

Prava forma pretpostavlja pravi život.

Ali ne »bilo je« ili »bit će«.

Ovo je naš kriterij:

Ne sudimo toliko po rezultatima, koliko po kreativnom procesu.

Jer je upravo to ono, što otkriva, da li je forma proizišla iz života, ili je izmišljena zbog same sebe.

Zato je kreativni proces tako esencijalan.

Život je ono, što je za nas odlučujuće; život u svoj svojoj punoći i u svojim duhovnim i materijalnim relacijama.

Zar možda nije jedan od najvažnijih zadataka »Werkbunda« taj, da razjasni, da analizira, da odredi našu duhovnu i materijalnu situaciju i tako preuzme inicijativu?

Za se time, ako ne s našim praktičnim ciljevima, treba da povežemo svoje vrednote?

Naša se ljudska egzistencija zasniva na obim planovima. Naši nam ciljevi osiguravaju materijalni život, naše vrednote spiritualni.

Ako je to istina za svaku ljudsku aktivnost, koja sadrži u sebi ma i najmanji zahtjev vrednota, koliko li je to više istina u sferi arhitekture!

U svom najpristojnem obliku, arhitektura se zasniva na integralno funkcionalnim razmatranjima, ali ona može da se dovine, preko tog niza vrednota, do najviših sfera spirituelne egzistencije, do carstva čiste umjetnosti.

Ako hoćemo uspjeti u našim nastojanjima, moramo spoznati takvo stanje stvari, kada organiziramo sistem arhitektonskog odgoja. Moramo uklopiti sistem u tu stvarnost.

Svaka nastava arhitekture treba da objašnjava ove odnose i međuodnose.

Treba da razjasnimo, točku po točku, sve što je moguće, potrebno, značajno.

Ako nastava može imati neku svrhu, ona je u tome, da uspostavi stvarnu introspekciju i stvarnu odgovornost.

Nadam se, da ćete razumjeti, kako arhitektura nema ničeg zajedničkog s pronalaženjem forme.

Ona nije polje za igru ni za velike, ni za male.

Arhitektura je bojno polje duha.

Arhitektura je ispisala historiju epoha i dala im ime.

Arhitektura ovisi o svome vremenu.

Ona je kristalizacija njegove interne strukture, polagani razvitak njegove forme.

Ovo je razlog, zbog kojega su arhitektura i tehnika tako usko povezane.

Mi se živo nadamo, da će one zajedno rasti, da jednog dana jedna postane izraz druge.

Samo onda ćemo imati arhitekturu dostojnu svoga imena: arhitekturu kao istinski izraz svoga vremena.

(Predavanje za »Illinois Institut of Technology«, 1950)

Tehnika, materijali, duh i arhitektura

Svaki odgoj treba da započne s praktičnom stranom života.

Ali pravi odgoj treba ga nadmašiti, kako bi oblikovao ličnost.

Prva svrha treba biti ta, da se studentu dade spoznaja i sklonost za praktičan život; druga je ta, da se u njemu razvije ličnost i da ga se osposobi za pravilnu upotrebu spoznaje i sklonosti.

Tako pravi odgoj ne vodi brigu samo o praktičnim ciljevima, već i o vrednotama.

Naši nas praktični ciljevi vezuju za specifičnu strukturu našeg vremena.

S druge strane, vrednote imaju svoje korijenje u spiritualnoj prirodi čovjeka.

Naši praktični ciljevi označavaju samo stepen našeg materijalnog progresa.

Vrednote koje priznajemo pokazuju nam stepen naše kulture.

Praktični ciljevi i vrednote, ma koliko da se međusobno razlikuju, usko su povezani.

Sa time, ako ne s našim praktičnim ciljevima, treba da povežemo svoje vrednote?

Naša se ljudska egzistencija zasniva na obim planovima. Naši nam ciljevi osiguravaju materijalni život, naše vrednote spiritualni.

Ako je to istina za svaku ljudsku aktivnost, koja sadrži u sebi ma i najmanji zahtjev vrednota, koliko li je to više istina u sferi arhitekture!

U svom najpristojnem obliku, arhitektura se zasniva na integralno funkcionalnim razmatranjima, ali ona može da se dovine, preko tog niza vrednota, do najviših sfera spirituelne egzistencije, do carstva čiste umjetnosti.

Ako hoćemo uspjeti u našim nastojanjima, moramo spoznati takvo stanje stvari, kada organiziramo sistem arhitektonskog odgoja. Moramo uklopiti sistem u tu stvarnost.

Svaka nastava arhitekture treba da objašnjava ove odnose i međuodnose.

Treba da razjasnimo, točku po točku, sve što je moguće, potrebno, značajno.

Ako nastava može imati neku svrhu, ona je u tome, da uspostavi stvarnu introspekciju i stvarnu odgovornost.

Odgoj treba da nas od neodgovornog mišljenja dovede do zaista odgovornog rasuđivanja. Treba da nas od slučaja i proizvoljnosti dovede do jasnoće rezoniranja i intelektualnog reda.

Zato, privođeni naše dake na put discipline, od materijala, preko funkcije, na kreativno djelo. Privodimo ih u zdravi svijet primitivnih konstruktivnih metoda, gdje je svaki udarac sjekire imao značenje, gdje je svaki urez dlijeta imao ekspresiju.

Gdje možemo naći veću strukturalnu jasnoću, nego li u prastarim drvenim konstrukcijama?

Gdje drugdje možemo naći takvo jedinstvo materijala, konstrukciju i formu?

Tu je sažeta mudrost čitavih pokoljenja.

Kolikog li osjećaja za materijal i kakve li snage izraza u tim gradevinama!

Kakve ljepote i kakve topline! Čine nam se kao jeke starinskih pjesama.

Pa i zgrade u kamenu: kakvo li prirodno osjećanje odrazuju!

Kakvo li jasno razumijevanje materije! i kokike li sigurnosti!

Kakav li su samo smisao imali, gdje treba i gdje ne treba upotrebiti kamen!

Gdje nalazimo toliko bogatstvo strukture? Ili jednu prirodniju i zdravija ljepotu?

S kakvom li su lakoćom postavijali svijetle tavanice na onim drevnim kamenim zidovima i s kakvim senzibilitetom probijali vrata!

Gdje možemo naći bolje uzore mladim arhitektima?

Kod koga bi, ako ne kod tih nepoznatih majstora, mogli naučiti tako jednostavan i zdrav obrt?

Nešto možemo naučiti i od cigle.

Kako je jednostavna ova mala forma zgodna za rukovanje, tako korisna za svaku svrhu!

Koliko li logike u njenoj leguri, njenom obliku, njenom tkivu!

Kakvo bogatstvo u najjednostavnijoj plohi tjemena!

I kakvu li disciplinu zahtijeva ovaj materijal!

Tako dakle svaki materijal ima svoje specifične karakteristike, koje treba da razumijemo, ako ga želimo upotrebiti.

To isto tako vrijedi za čelik i za cement.

Treba imati na umu, da sve zavisi od toga, kako jedan materijal upotrebljavamo, a ne o samom materijalu.

A novi materijali nisu nužno bolji. Svaki materijal je ono, što mi učinimo da on bude.

Treba da su nam skroz na skroz poznate sve funkcije naših gradevina, kao što su nam poznati materijali. Moramo ih analizirati i razjasniti. Treba, na primjer, da naučimo, u čemu je razlika između stambene i neke druge zgrade.

Treba da naučimo, što jedna zgrada može da bude, što bi ona trebala da bude i isto tako, što ona ne smije da bude.

Ispitat ćemo, jednu po jednu, sve funkcije neke zgrade i upotrebit ćemo ih kao osnovu za formu.

I tako, kako se postepeno upoznajemo s materijalima i funkcijama, treba da se upoznajemo s duhovnim i psihološkim faktorima našega vremena.

Drugačije nije moguća nikakva kulturna aktivnost: jer mi smo istovjetni s duhom našeg vremena.

Zato treba da razumijemo motive i snage naših dana i analiziramo ih s tri točke gledišta: materijal, funkcija, spiritualitet.

Treba da raščistimo, u kom se pogledu naša epoha razlikuje od drugih i po čemu je slična.

Tu leži glavni problem tehnike konstrukcija.

Pozabavit ćemo se osnovnim problemima — problemima koji se odnose na vrijednosti i svrhe naše tehnike.

Pokszat ćemo, da tehnika ne samo obećava moć i veličinu, već i razmišlja o opasnostima: da je u njoj, kao i u svim ostalim ljudskim akcijama, urođeno i dobro i zlo; da je naš zadatak, da uzmemo pravo rješenje.

Svako nas rješenje upućuje na jednu određenu vrstu poretka.

Priznajmo onda, da mehanistički principi poretka pretjerano ističu materijalističke i funkcionalne faktore našega života, uzimajući da ne zadovoljavaju naše osjećaje: da sredstva treba da budu podređena svrsi i našoj želji za čašću i značenjem.

Idealistički pak princip poretka, ta samim po sebi razumijivim pretjeranim isticanjem idealnog i formalnog, opet, ne zadovoljava naš interes za prostim realnošću, kao niti naš praktični smisao.

Zato čemo istaći ograničeni princip poretka kao modus, da se postignu korisni odnosi između pojedinih dijelova, kao i sa cjelinom.

I tu čemo se zaustaviti.

Dugi put, od materijala preko funkcije ka kreativnom djelu, ima jedan jedini cilj: stvoriti red iz očajne konfuzije našeg vremena.

Moramo imati red postavljajući svaku stvar na njeno mjesto i dajući svakoj, prema njenoj prirodi, njeno.

To ćemo do tog stepena savršenstva dati, da omogućimo da svijet naših stvaranja iznikne iz unutra.

Ne tražimo drugo; drugo ne možemo.

(Predavanje na Školi arhitekture Amour Institute, Chicago, 1938)

Nova era

Nova era je jedna stvarnost: ona postoji usprkos naših »da« i »ne«. Ona nije ni bolja ni gora od svake druge ere. Ona je činjenica događaja, bez sadržajne vrijednosti za se; zato ne ću nastojati da joj definiram osnovnu strukturu.

Ne smijemo davati previše važnosti (kakvu i ne zaslužuje) mehanizaciji i standardizaciji.

Uzmimo kao činjenice promjene ekonomskih i socijalnih uvjeta.

Sve to slijedi svoj slijepi, unaprijed određeni tok.

Jedna će jedina stvar biti odlučujuća: način kao ćemo odrediti sebe nasuprot okolnosti.

Tu je početak problema duha.

Važno je da sebi postavimo pitanje »kako«, a ne »šta«.

S točke gledišta duha nije važno kake rješavamo problem nebodera nasuprot niskih gradevina, i da li konstruiramo u čeliku ili staklu.

Nije pitanje vrijednosti, već prakse, da li tendiramo centralizaciji ili decentralizaciji u planiranju jednog grada.

Ono što je važno, to je problem vrijednosti.

Moramo odrediti nove vrijednosti, da utvrdimo svoje ciljeve i iz toga izvučemo pravila.

Jer ono što je značajno za svaku eru, računajući tu i novu, samo je to: dati duhu sadržinu života.

(Predavanje na »Werkbundu«, Beč, 1938: iz »Die Form«, 1932)

IDEJE

Urbanistika

PROBLEM modernog stanovanja je, bez obzira na svoje tehničke i ekonomske aspekte, prvenstveno arhitektonski problem. To je jedan kompleksan problem planifikacije, koji može da se riješi jedino stvaralačkim duhom, a nikako računima i organizacijom. Zato mi se čini imperativnim, usprkos današnjih diskusija o »racionalizaciji« i »standardizaciji«, izbjeći svaki sistem i svaku uniformnost u projektiranju centra radničkih kuća za izložbu »Werkbunda« u Stokholmu. U tu sam svrhu pozvao najbolje predstavnike modernog pokreta, da dadu svoj doprinos u rješavanju problema modernog stanovanja.

Uzdržao sam se od toga, da priložim nekakav program, kako bi svakome omogućio da ostvari svoje vlastite ideje. U idejnom skiciranju općeg plana nastojao sam izbjeći odredbe, koje bi mogle sputavati slobodu izraza.

(Iz »Bau und Wohnung«, 1927. Napominjemo da su kod historijske izgradnje Stokholmske četvrti sudjelovali arhitekti: J. Frank, J. J. P. Oud, Mart Stam, Le Corbusier, Peter Behrens, R. Doecker, Walter Gropius, L. Hilberseimer, L. Mies van der Rohe, H. Poelzig, A. Rading, H. Scharoun, A. Schneck, Bruno Taut, Max Taut, V. Bourgeois.)

Neboderi iz stakla

Neboderi otkrivaju svoje smione strukturalne forme u toku konstrukcije. Samo tada gigantski čelikni skeveti izgledaju impresivno. Kad dođu zidovi, strukturalni sistem, koji je osnov svakog umjetničkog nacrta, skriven je od haosa trivijalnih i beznačajnih formi. Kada su gotove, takve zgrade dolmaju se jedino svojim dimenzijama. Pa ipak, one bi mogle biti nešto više od golih primjera naše tehničke vještine. Umjesto da tražimo rješenje novih problema starim formama, morat ćemo, iz same prirode novih problema, razviti nove forme.

Strukturalne principe možemo jasnije vidjeti, ako za vanjske zidove upotrebimo staklo; što je danas moguće s obzirom, da kod gradevina sa čeličnom konstrukcijom ti vanjski zidovi ne nose nikakvu težinu. Upotreba stakla nameće nova rješenja.

U svom projektu za jedan neboder na stanici berlinske Friedrichstrasse upotrebio sam prizmastu formu, koja mi se učinila da bolje pristaje trokutastom tlocrtu. Primakao sam staklene zidove u oštrim kutovima, da bih izbjegao monotoniju suviše razvučenih staklenih ploha.

U svom radu s modelima iz pravog stakla otkrio sam, da je najvažnija stvar kod toga igra s refleksima, a ne kao kod običnih zgrada, efekti svijetla i sjene.

Rezultati tih eksperimenata mogu se vidjeti u drugoj šemi. Na prvi pogled kosa kontura plana izgleda proizvoljna. Ali ove kosine bile su determinirane trima faktorima: dovoljno osvjetljenje interijera, masa zgrade gledana s ulice i, najzad, igra refleksa. Na staklenom modelu osvjedočio sam se, da računi svijetla i sjenke ne pomažu kod projektiranja zgrade, čitave iz stakla.

Jedine čvrste točke projekta su: stubišta i prostori za liftove. Svi ostali elementi plana prilagodavaju se zahtjevima zgrade i skicirani su za ostvarivanje u staklu.

(Iz »Frühlicht«, 1922)

Projekti za stambene zgrade

Ekonomski faktor nameće danas realizaciju i standardizaciju velikih stambenih zgrada. S druge strane kompleksnost naših potreba koja raste zahtijeva elastičnost. Budući čovjek trebat će da ima na umu oba ova faktora. Zato skeletne konstrukcije predstavljaju najprikladniji sistem. Taj sistem omogućava racionalna konstruktivna sredstva i ujedno omogućava slobodnu razdiobu interiera. Ako uzmemo kupatila i kuhinje kab fiksne točke, zbog cijevnih vodova, onda će se čitavi ostali prostor moći podijeliti pomoću pokretnih zidova. To bi, mislim, udovoljilo svim normalnim zahtjevima.

(Iz »Bau und Wohnung«, 1927)

Izložbe

Izložbe su orude za industriju i kulturu. Kao takve trebalo bi ih i upotrebljavati. Uspjeh jedne izložbe ovisi o tome, kako se pristupa ekonomskim problemima. Historija nam velikih izložaba pokazuje, da samo one izložbe, koje obrađuju vitalne probleme, imaju uspjeha.

Prošlo je vrijeme velikih, monumentalnih izložaba kao sanduk. Danas se izložbe ocjenjuju po kulturnim rezultatima.

Ekonomski, tehnički i kulturni uvjeti izmijenili su se iz osnove.

I tehnologija i industrija sukobljuju se s posvema novim problemima. Za našu kulturu i za naše društvo, kao i za tehniku i industriju, veoma je važna mogućnost pronalaženja novih rješenja.

Čitava evropska industrija treba da to shvati i da takve specifične zadatke riješi. Put treba da vodi od kvantitete ka kvaliteti, od ekstenzivnog k intenzivnom. Na tome će se putu industrija i tehnika sjediniti sa snagama misli i kulture.

Živimo u jednom prelaznom periodu: ali prelaznom periodu, koji će izmijeniti svijet. Ovom će prelaznom periodu biti od pomoći odgovornost budućih izložaba, koje će imati uspjeha samo, ukoliko budu usredotočile svoje napore na taj zadatak, i budu obrađivale centralni problem našeg vremena — intenzifikaciju našega života.

(Iz »Die Form«, 1928)

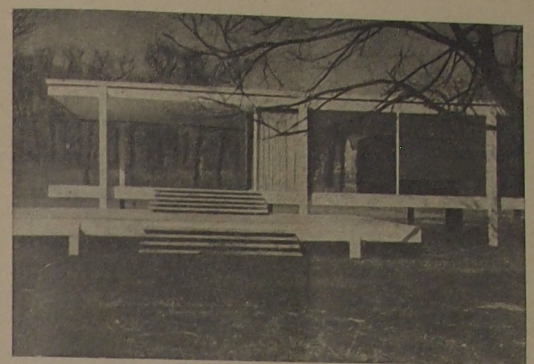

Mies van der Rohe: Individualna stambena zgrada u Planu (Sjedinjenje Države)

Muzej za jedan mali grad

Muzej za jedan mali grad ne bi trebao tendirati, da se takmiči sa svojom subraćom u metropolama. Vrijednost nekog muzeja ovisi o kvaliteti njegovih umjetničkih djela i o načinu, kako su ova izložena.

Prvi je zadatak, da za se postavi kao centar za uživanje, a ne kao neku grobnicu umjetnosti. U projektu, kojega sam izveo, pregrada između umjetničkog djela i zajednice uklonjena je vrtom, koji sačinjava pristup u izložbu skulpture. Skulptura smještena u unutrašnjosti zgrade uživa jednaku prostornu slobodu, budući da otvoreni plan omogućava vidik s okolnim brežuljcima nasuprot. Tako postignut arhitektonski prostor postaje prostor koji određuje, mnogo više nego prostor, koji ograničava. Jedno djelo, kao Picassova »Guernica«, teško naiđi odredište u jednom uobičajenom muzeju. Ovdje, naprotiv, može da bude izložena s velikim prednostima i postaje element u prostoru, na promjenljivoj pozadini.

Zgrada koncipirana kao jedan jedini golemi prostor dopušta najpovemašnijju gipkost. Tip strukture, koja to omogućava, ćelična je struktura. Takva konstrukcija omogućava podizanje zgrade sa sama tri bazična elementa: pod, stupovi i ravan krov. Pod i opločane terase trebale bi biti iz kamena.

Pod istim krovom, ali odijeljeni od izložbenog prostora, morali bi se naiaziti uredi za administraciju s posebnim toaletama, a magazini i depoi lapod uredskog pojasa. Male bi slike mogle biti izložene na slobodnim zidovima. Čitav prostor zgrade bit će na raspoloženju većih grupa, dajući tako poticaja za reprezentativniju upotrebu muzeja, no što se to danas čini, i stvarajući plemenitu pozadinu kulturnom životu čitave zajednice.

(Iz »Architectural Forum«, 1943)
Preveo: M. L.

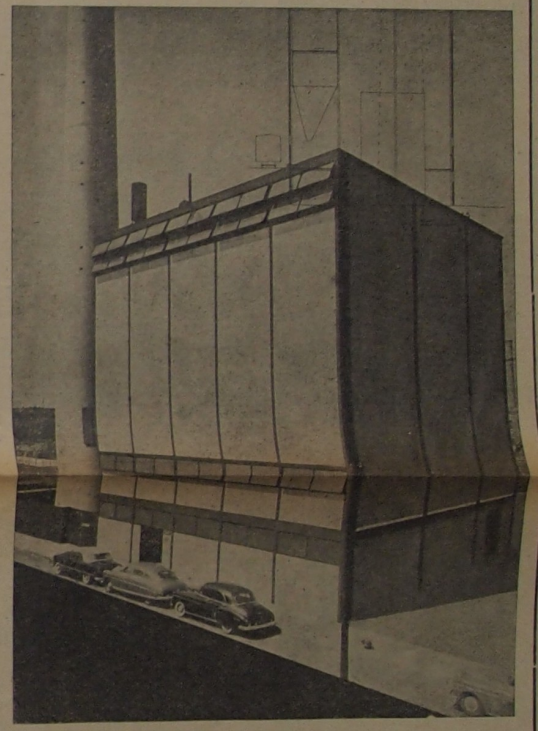

Mies van der Rohe: Ložionica Tehničkog instituta u Chicagu